

Pont

Enige maanden geleden schreef ik op deze plaats een column over de verwording van de SER, die hier en daar de aandacht heeft getrokken¹. Terloops merkte ik op: "De interne spanningen nemen toe. Langzaam maar zeker verdwijnt Pont al achter het toneel. De Groeneveldts en de Van der Scheuren lopen zich al warm."

Pont moet wel het gevoel hebben gehad, dat hij in zijn kaart werd gekeken. Belangrijker is echter dat dergelijke persoonlijke gebeurtenissen deel uitmaken van een maatschappelijk en economisch proces, dat men met Marx in de hand beter doorschouwt dan wanneer men een loopbaan slechts herleidt tot subjectieve karakteristieken. Natuurlijk verwisselden Kloos en Boersma ook opvallend van plaats, maar de overgang van Pont is uiterst spectaculair.

Pont blijft natuurlijk Pont, maar het methodologisch individualisme leert ons dat zijn uitspraken, adviezen en beslissingen er als topambtenaar heel anders zullen uitzien dan we tot zover van hem gewend zijn. Pont zal al spoedig worden geconfronteerd met uitspraken die hij in het recente verleden heeft gedaan en die hij in zijn nieuwe functie niet kan honoreren. Dat komt niet, zoals hij opmerkte, omdat hij als ambtenaar geen politieke verantwoordelijkheid draagt, maar eenvoudig vanwege de andere rol die hij voortaan in het maatschappelijk leven speelt. Waarschijnlijk staat het spreken van de waarheid op gespannen voet met het uitoefenen van hoge politieke en maatschappelijke alsmede ambtelijke functies. Afhankelijk van de concrete positie die men inneemt, wisselt dan de hoeveelheid water die men bij de wijn doet.

Een kernvraag is echter of het vertrek van Pont ook het signaal is voor het vertrek van de vakbeweging uit het economisch leven. Daarmee wordt niet bedoeld of nu aan de machtspositie van de arbeid een einde is gekomen. Hoewel de macht van de werknemers in het algemeen thans geringer is dan ruim tien jaar geleden, mag men ervan uitgaan dat daarin straks verandering komt als het economisch herstel verder doorzet. De vraag is echter of deze

A. Heertje

macht via het instituut vakbeweging tot uitdrukking zal komen.

Met enige fantasie kan men zich de vakbeweging als overkoepelende organisatie nog wel voorstellen, maar een instelling die de werknemers massaal op de been brengt om bijzondere arbeidsvoorwaarden af te dwingen kan men er steeds minder in zien. De tegenstellingen tussen de werknemers worden daarvoor te groot. De arbeidsmarkt kent ouderen en jongeren, geschoolden en minder geschoolden, mannen en vrouwen, handarbeiders en hoofdarbeiders, thuiswerkers en werkplekwerkers, beslissers en uitvindes van problemen, nachtwerkers en dagdromers en vermogende en onvermogende directeuren. Kortom, mede onder invloed van de technische ontwikkeling vormt de arbeidsmarkt een steeds bonter patroon van uiteenlopende belangen en individuele oogmerken van de verzameling van werknemers. Nu steeds meer jongeren zich op bescheiden schaal op allerlei manieren aan ondernemersactiviteiten wagen, ontstaat ook een geleidelijke overgang van de kapitalistische grootondernemer aan de ene kant en het proletariaat aan de andere kant.

Deze ontwikkelingen brengen met zich mee dat de werknemers de neiging hebben zich groepsgewijze te verenigen

op bepaalde gemeenschappelijke karakteristieken, waardoor homogene groepen ontstaan die onderling zeer verscheiden zijn. Zelfs is denkbaar dat het zwaartepunt steeds meer komt te liggen bij de afzonderlijke onderneming en steeds minder bij de bedrijfstakken en nog minder bij het gehele bedrijfsleven. Volgens deze gedachtengang zouden de tegenstellingen binnen de vakbeweging tussen de bonden steeds scherper vormen kunnen aannemen. Ja, ook binnen de bonden kunnen dan toenemende spanningen worden verwacht, al was het maar omdat de combinatie van het voortschrijden van de techniek en het internationaliseren van markten, de werknemers steeds meer van elkaar vervreemdt.

Het zwaartepunt van de macht van de werknemers komt dan steeds meer binnen de ondernemingen zelf te liggen. Tegenover de leiding vormt men een op kennis en informatie gebaseerde machtspositie, die veel effectiever is dan de kwantitatieve kracht die een overkoepelende vakbeweging kan uitoefenen. Langzaam maar zeker zien wij dus het instituut van de vakbeweging verdwijnen. Stakingen kunnen ook op lokale schaal, per onderneming, worden georganiseerd. Het maatschappelijke prestige van de voorzitter van het FNV wordt op termijn geringer, ook al is Stekelenburg meer een vakbondsman dan Pont. Maar dat was ook al zo voordat Pont er een punt achter zette.

1. A. Heertje, De verwording van de SER, ESB, 28 oktober 1987, blz. 1011.